021.4
Հ-60

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՍՌ Ա. Ֆ. ՄՅԱՍՆԻԿՅԱՆԻ ԱՆՎԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

ՀԻՇԱՐԺԱՆ ՏԱՐԵԹՎԵՐԻ ՕՐԱՑՈՒՅՑ

Պետական Հանրային Գրադարան
Ա. Մյասնիկյանի անվան

ՌՈՒՍ ՄԵԾ ԶՈՐԱՎԱՐ
ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՍՈՒՎՈՐՈՎԻ
ՄԱՀՎԱՆ 150-ԱՄՅԱԿԸ
(1800—1950)

Госпубличная библиотека Армянской ССР им. А. Мясникяна. Гор. Ереван.
„Календарь знаменательных дат". 150-летие со дня смерти А. В. Суворова

1950
ՄԱՅԻՍ
18
ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ

ՍՈՒՎՈՐՈՎԸ ՌԱԶՄԱԿԱՆ ԱՐՎԵՍՏԻ ՄԱՍԻՆ

Ռազմական երեք արվեստ՝ առաջինը—աչքաչափ, երկրորդը—արագություն, երրորդը—բուռն գրոհ:

Զինվորը պիտի լինի առողջ, քաջ, հաստատակամ, վճռական, ճշմարտախոս:

Խփիր թշնամուն չխնայելով ոչ նրան, ոչ քեզ, զայրացած եղիր, կռվիր մինչև մահ, հաղթում է նա, ով իրեն ճիչ է խնայում:

Ավելի լավ է գնալ վտանգին ընդառաջ, քան սպասել տեղում:

Պատերազմել ոչ թե քանակությամբ, այլ հմտությամբ:

Լավ եղանակի եռից ընկնում են կանայք և ծույլերը:

Իր վրա հուսալը քաջության հիմքն է:

Ես երջանիկ եմ եղել, որովհետև հրամայել եմ բախտին:

Մահը փախչում է քաջի սվինից և սրից: Երջանկությունը պսակում է համարձակությունն ու խիզախությունը:

Ամեն դեպքում թշնամու համար ամենից վնասակարն է մեր ահավոր սվինը, որով մեր զինվորն աշխարհում բոլորից ավելի կանոնավոր է աշխատում:

Ռազմական գործողություններում պետք է արագ գլխի ընկնել և անմիջապես կատարել, որպեսզի թույլ չտալ թշնամուն խելքի գալու:

Թշնամուն չպետք է ժամանակ տալ, պիտի օգտվել որքան կարելի է նրա ամենափոքր սխալից և գրավել նրան միշտ համարձակ կերպով իր ամենաթույլ կողմից:

Կատարիր պատերազմում այն, ինչ որ թշնամին անհնար է համարում:

Ռազմական առաքինություններն են՝ խիզախությունը զինվորի համար, քաջությունը սպայի համար, արիությունը գեներալի համար:

Ռուս մեծ զորավար, գեներալիսիմուս Ալեքսանդր Վասիլևիչ Սուվորովի անունը մոտ և հարազատ է ինչպես նրան ծնող ռուս ժողովրդի, այնպես էլ սովետական եղբայրական մյուս ժողովուրդների համար: Հանճարեղ զորավարի անունը անմար ապրում է սովետական ռազմիկների սրտերում, որոնք Հայրենական պատերազմի տարիներին Մեծ Ստալինի կոչով ոգեշնչվում էին մեր մեծ նախնիների զորավարական քաջարի գործերով:

Հայրենական պատերազմի ծանր օրերին, երբ թշնամին գազանացած նետվում էր դեպի մեր հայրենիքի մայր-քաղաքը՝ Մոսկվան, մեր մեծ առաջնորդ ընկեր Ստալինը 1941 թվականի նոյեմբերի 7-ին, Կարմիր հրապարակում, Սովետական Բանակի զորահանդեսին արտասանած իր ճառում ասաց. «Այն պատերազմը, որ դուք եք մղում, ազատագրական պատերազմ է, արդարացի պատերազմ է: Թո՛ղ այդ պատերազմում ձեզ ոգեշնչի մեր մեծ նախնիների՝ Ալեքսանդր Նևսկու, Դմիտրի Դոնսկոյի, Կուզմա Մինինի, Դմիտրի Պոժարսկու, Ալեքսանդր Սուվորովի, Միխայիլ Կուտուզովի քաջարի կերպարը: Թող ձեզ հովանի լինի մեծ Լենինի հաղթական դրոշը»:

Պատերազմների համաշխարհային պատմությանը հայտնի մեծ զորավարների շարքում Ա. Վ. Սուվորովը գրավում է ամենապատվավոր տեղերից մեկը, որը իր մարտական բազմաթիվ գործողությունների ընթացքում ոչ մի պարտություն չի կրել: Իր մասին նա ասել է. «Ես երջանիկ եմ եղել, որովհետև հրամայել եմ բախտին»:

Ա. Վ. Սուվորովը թողել է զորավարական արվեստի հրաշալի նմուշներ, որոնք հարուստ աղբյուր ծառայեցին սովետական հրամանատարներին, ստալինյան ռազմական գիտության և արվեստի զարգացման համար Հայրենական Մեծ պատերազմի տարիներին և ներկայումս:

Ա. Վ. Սուվորովը իր Հայրենիքի մեծ հայրենասերն էր, ամենուրեք ընդգծում էր Ռուսաստանի մեծությունը, նրա քաջարի զինվորների անվեհերությունը. Նա ասում էր. «Հպարտանում եմ նրանով, որ ես ռուս եմ»: Ռուս ժողովրդի մեծ զավակը սովորեցնում էր, որ «բարի անուն պիտի ունենա ամեն մի ազնիվ մարդ: Անձամբ ես այդ բարի անունը տեսնում էի իմ հայրենիքի փառքի մեջ, իմ հաջողությունների իսկական նպատակն էր Հայրենիքի բարօրությունը»:

Իր ռազմական ստեղծագործական գործունեության մեջ Սուվորովը նախ պարզ ըմբռնում էր պատերազմների սոցիալական բնույթը և նրանց պատմական դերը Ռուսաստանի զարգացման մեջ, միաժամանակ խորապես գիտեր ռուս զինվորի ազգային առանձնահատկությունները, որոնց վրա նա միշտ վստահ է եղել: Հմուտ զորավարը ռուս զինվորին բարձր էր գնահատում, որովհետև նրա մեջ տեսնում էր ջերմ սեր դեպի հարազատ հողը, միասնության, ինքնազոհության մեծ ընդունակություն, տոկունություն, կայունություն, վճռականություն, քաջարիություն և խիզախություն: «Յուրաքանչյուր զինվոր պետք է իմանա իր մանևրը»,— ասում էր Սուվորովը:

1942 թվականի հուլիսի 29-ին ՍՍՌՄ Գերագույն Սովետի Նախագահությունը սահմանեց Սուվորովի անվան ռազմական զորավարական երեք աստիճանի շքանշան Սովետական Բանակի սպաներին և գեներալներին պարգևատրելու՝ ռազմական օպերացիաները վարելու և մարտը ղեկավարելու մեջ ցուցաբերած հմտության և վճռականության համար:

***

Ալեքսանդր Վասիլևիչ Սուվորովը ծնվել է 1730 թվի նոյեմբերի 13-ին Մոսկվայում, ոչ հարուստ ազնվականի ընտանիքում: Նրա հայրը Վ. Ի. Սուվորովն իր ժամանակին ամենաուսյալ զինվորականներից էր, որն անցել էր Պետրոս I-ի շկոլայով:

ՎՃՌԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԱՄԱՐՏԵՐՈՒՄ, ԽՈՇՈՐ ՄԱՐՏԵՐՈՒՄ ՌՈՒՍՆԵՐԸ ԵՐԲԵՔ ԱՅԼ ԿԵՐՊ ՉԵՆ ԳՈՐԾՈՒՄ, ՔԱՆ ՄԵԾ ԲԱԶՄՈՒԹՅԱՄԲ: ՍՈՒՎՈՐՈՎԸ ՀԱՍԿԱՆՈՒՄ ԷՐ ԴՐԱ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏՈՒԹՅՈՒՆԸ ԱՐԴԵՆ ԻԶՄԱՅԻԼԻ ԵՎ ՕՉԱԿՈՎԻ ԳՐՈՀԻ ԺԱՄԱՆԱԿ:

Ֆ. ԷՆԳԵԼՍ

Սուվորովն իր մանկությունը հիմնականում անց է կացնում գյուղում, տարվում է ռազմական գիտություններով, ինքնուրույն կերպով ուսումնասիրում է հին և ժամանակակից զորավարներին: Լինելով թույլ առողջության տեր, նա սիստեմատիկաբար մարզում է իրեն, սովորեցնում է իրեն համեստ կյանքի, կոփում իր կամքը:

1745 թվից սկսվում է Սուվորովի զինվորական ծառայությունը՝ որպես զինվոր գվարդիական Սեմյոնովյան գնդում: Երկար ժամանակ սպայական աստիճան չունենալով, մոտիկից շփվում է զինվորների հետ, ճանաչում նրանց և իր հետագա ասույթներում միշտ հպարտությամբ է խոսում ռուս զինվորի առաջնակարգ դերի մասին: Հաճախ նա կրկնում էր Պետրոս I-ի բառերը. «Զինվոր—դա ընդհանուր և նշանավոր անուն է: Զինվոր է կոչվում ամենաառաջին գեներալը և վերջին շարքայինը»:

Սուվորովն իր ժամանակի ամենազարգացած մարդկանցից էր, մարտական կյանքի ամենադժվար պայմաններում ժամանակ էր գտնում ռազմական և գեղարվեստական գրականություն կարդալու: Իր ինքնակենսագրության մեջ նա գրում է. «Ինչ վերաբերում է իմ գիտելիքներին, ապա դրանք են՝ մաթեմատիկան, ֆիզիկայի մասերը, աշխարհագրությունը, պատմությունը, լեզուները՝ գերմաներեն, ֆրանսերեն, իտալերեն, լեհերեն, տաճկերեն, մի փոքր արաբերեն և պարսկերեն ու ֆիններեն»:

Սուվորովը ջերմ կերպով սիրում էր իր հայրենիքը՝ Ռուսաստանը, այդ պատճառով էլ նա չէր կարողանում տանել արևմտյան կուլտուրայի և ռազմական արվեստի առաջ ստորաքարշության ամեն մի արտահայտություն, դեմ էր դուրս գալիս պրուսական բանակի կարգերն ընդօրինակող ամեն տեսակի «նորմուծություններին», նա միշտ ընդգծում էր, որ ռուսական զենքը և ռազմական արվեստը անհամեմատ բարձր են օտարերկրյա զենքից և ռազմական արվեստից:

Սուվորովն անմիջականորեն մասնակցել է Պրուսիայի, Թուրքերի, լեհերի և այլնի դեմ մղած շատ ճակատամարտերում և այդ մարտերում կոփել է իր առաջավոր զորավարական արվեստը: Խորը ռազմական գիտության և հարուստ պրակտիկայի հիման վրա Սուվորովը գտավ մարտի տակտիկական նոր ձևեր, որոնք համապատասխանում էին ռուս զինվորի ազգային հատկություններին: Նա իր զորքերին դաստիարակում էր հարձակողական մարտի ոգով՝ թշնամու կենդանի ուժերը ջախջախելու համար:

Մարտական գործողությունների հիմքում Սուվորովը առաջ է քաշել հետևյալ խնդիրները. արագություն՝ շարժման մեջ, գործողությունների վճռականություն, ամեն տեսակ վայրում և՛ գիշերը և՛ ցերեկը կռվելու ընդունակություն, թշնամուն աննահանջ հետապնդում: Նա լայն կերպով օգտագործում էր ցրիվ շարքը, զուգակցելով այն զորասյուների մեջ գործողությունների հետ: Նա սովորեցնում էր իր զորքերին աննահանջ կերպով հետապնդել ջախջախված թշնամուն, կատարել այն ժամանակի համար չտեսնված արագընթաց երթեր: Այսպես, օրինակ՝ առաջին լեհական արշավանքի ժամանակ Սուվորովի զորքերը 14 օրվա ընթացքում կատարեցին 700 կիլոմետրի երթ, երկրորդ, ռուս-թուրքական պատերազմի ժամանակ երկու օրից պակաս ժամանակամիջոցում կատարեցին մոտ 100 կիլոմետր երթ: Դրանով ապահովվում էր հարձակման հանկարծակիությունը:

Ավստրիական գեներալ Մելասի հետ ունեցած իր զրույցներից մեկում Սուվորովը ծաղրում է ավստրիական գեներալների պաշտպանողական գործողությունների սովորությունը: Գեներալ Մելասը հեգնորեն ասում է Սուվորովին. «Ա՞խ ես մոռացել էի, որ դուք եք գեներալ՝ Առա՛ջ»: Սուվորովը պատասխանում է դրան. «Ճիշտ է, սակայն ես հետ էլ եմ նայում, բայց ոչ թե փախչելու համար, այլ որպեսզի հարձակվեմ»:

Իր ռազմական արվեստը Սուվորովը շարադրել է «Հաղթանակելու գիտությունը» գրքում, որը վերջնականապես ձևակերպվել է 1796 թվին: Դա ոչ թե կանոնադրություն է, այլ զինվորի և սպայի համառոտ հուշատետր: «Հաղթանակելու գիտությունը» գրքում նա շարադրել է մարտի և մանևրի բոլոր հիմնական սկզբունքները, զինվորի ուսուցման սկզբունքները, զորքերի տակտիկական կառուցվածքի և մարտ վարելու սկզբունքները:

Ռազմական արվեստի նրա երեք անկյունաքարը—աչքաչափը, արագությունը, գրոհը,— որոնց մեջ մաքսիմալ չափով զուգակցվում էին կրակի և սվինային հարվածի ուժը, հանդիսացան Սուվորովի համար մարտ վարելու հիմքը:

Ահա մի քանի օրինակներ Սուվորովյան նշանավոր արշավանքներից.

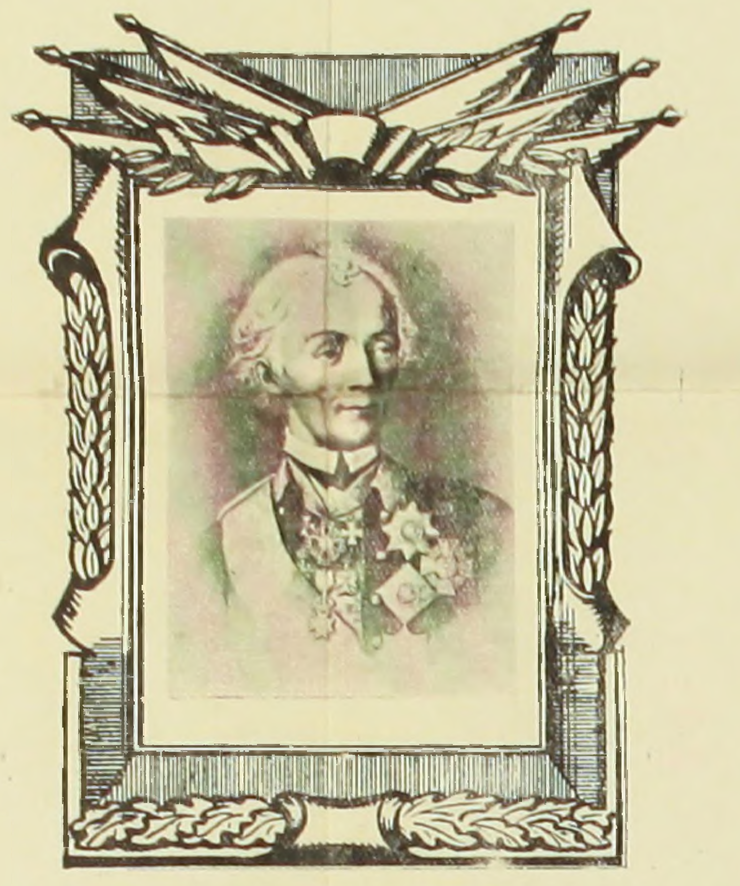

« . . . ԱՅՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ, ՈՐ ԴՈՒՔ ԵՔ ՄՂՈՒՄ, ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ Է, ԱՐԴԱՐԱՑԻ ՊԱՏԵՐԱԶՄ Է: ԹՈ՛Ղ ԱՅԴ ՊԱՏԵՐԱԶՄՈՒՄ ՁԵԶ ՈԳԵՇՆՉԻ ՄԵՐ ՄԵԾ ՆԱԽՆԻՔՆԵՐԻ՝ ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՆԵՎՍԿՈՒ, ԴՄԻՏՐԻ ԴՈՆՍԿՈՅԻ, ԿՈՒԶՄԱ ՄԻՆԻՆԻ, ԴՄԻՏՐԻ ՊՈԺԱՐՍԿՈՒ, ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՍՈՒՎՈՐՈՎԻ, ՄԻԽԱՅԻԼ ԿՈՒՏՈՒԶՈՎԻ ՔԱՋԱՐԻ ԿԵՐՊԱՐԸ: ԹՈՂ ՁԵԶ ՀՈՎԱՆԻ ԼԻՆԻ ՄԵԾ ԼԵՆԻՆԻ ՀԱՂԹԱԿԱՆ ԴՐՈՇԸ»:

Ի. Վ. ՍՏԱԼԻՆ

1773 թվի գարնանը Սուվորովը նշանակվում է ֆելդմարշալ Ռումյանցևի բանակում և ուղարկվում է գործող բանակ՝ Դանուբի վրա: Մարտական ինքնուրույն տեղամաս ստանալով նա մայիսի 9-ի գիշերը փոքրաթիվ զորքով, անցնելով Դանուբը, հարձակվում է ամրացված Տուրտուկայ քաղաքի վրա: Քաղաքը գրավվում է և թշնամու ամրություններն ու պահեստները ոչնչացվում են:

Հաջորդ տարում տեղի է ունենում նշանավոր ճակատամարտը Թուրքերի հետ Կոզլուջի քաղաքի շրջանում, քաղաքի մոտ, անտառային ճանապարհի վրա Սուվորովն անսպասելի կերպով հանդիպում է Թուրքերի 40 000 բանակին, որը հինգ անգամ ավել էր, քան ռուսների բանակը, բայց Սուվորովն առանց տատանվելու մտնում է մարտի մեջ և ջախջախում թշնամուն: Թուրքերը թողնում են կռվի դաշտը, իսկ Սուվորովը հետապնդելով նրանց, գրավում է թշնամու ամրացված ճամբարը և նրանց հրետանին: Այս հաղթությունը միանգամայն բարոյալքում է Թուրքերին և արագացնում է Քուչուկ-Կայնարջիի դաշնագիրը, որը վերջնականապես ամրացնում է Ռուսաստանի դիրքը Սև ծովի հյուսիսային ափում:

1790 թվի դեկտեմբերին տեղի ունեցավ Թուրքական առաջնակարգ քաղաք-բերդ Իզմայիլի նշանավոր գրոհը: Սուվորովն ուսումնասիրելով իրադրությունը և վստահելով ռուս զինվորների քաջության ու մարտական խանդավառությանը, մշակեց գրոհի պլանը: Նա նախապես սովորեցնում է իր զինվորներին բերդի գրոհի տեխնիկան: Բերդից ոչ հեռու նա հրամայում է փոս փորել և պատնեշ սարքել Իզմայիլ բերդի նման: Սուվորովի զորքերը այդ փորձնական տեղում օր ու գիշեր զբաղվում էին բերդի գրոհի տեխնիկայով:

Նախքան գրոհն սկսելը Սուվորովը Իզմայիլի պարետին մի նամակ ուղարկեց առաջարկելով անձնատուր լինել: Պաշտոնական նամակին կցված էր Սուվորովի հետևյալ գրությունը. «Սերասկերին, պետերին և ամբողջ հասարակությանը: Ես զորքով այստեղ եմ ժամանել: 24 ժամ ձեզ ժամանակ՝ որպեսզի մտածեք հանձնվելու մասին և՝ փրկություն: Իմ առաջին կրակոցներն արդեն փրկություն չեն բերի: Գրոհը մահ է: Թողնում եմ ձեր հայեցողությանը»:

Դեկտեմբերի 11-ին, առավոտյան ժամը 6-ին մոտ գրոհն սկսվեց: Վեց զորասյուն հարձակվեցին Իզմայիլի վրա ցամաքից, իսկ երեք դեսանտային խումբ գործում էին Դանուբի կողմից: Բերդի արևելյան պատնեշներից մեկը գրոհում էր ապագա մեծ զորավար Կուտուզովը: Թուրքերը գրոհողներին դիմավորեցին հրետանային և հրացանային ուժեղ կրակով, բայց ոչ մի բան չէր կարող կանգնեցնել ռուս զինվորներին: Ուժեղ կրակի տակ անցնելով վեց սաժենանոց փոսը, նրանք սկսեցին ելարաններով բարձրանալ պատնեշի վրա: Առավոտյա ժամը 6-ին բերդի պարիսպը գրավված էր և մարտը տեղափոխվել էր քաղաքի ներսը: Երեկոյան դեմ ռուսական բանակը գրավեց Իզմայիլը: Այդ լուրն ամբողջ Եվրոպայում ապշեցնող տպավորություն թողեց:

Սուվորովը փայլուն հաղթանակ տարավ նաև ֆրանսիական զորքերի դեմ: Այստեղ Սուվորովը մի անգամ ևս ցուցաբերեց իր զորավարական հանճարը: Այսպես, օրինակ՝ երբ Սուվորովի դեմ Միջին Իտալիայից դուրս եկավ գեներալ Մակդոնալդի ֆրանսիական թարմ բանակը 40 000 մարդով՝ իսկ հակառակ կողմից շարժվում էր ֆրանսիական մյուս բանակը նշանավոր զորավար Մորոյի հրամանատարության ներքո, ապա Սուվորովը այդպիսի բարդ իրադրության մեջ հանճարեղ որոշում ընդունեց՝ թշնամու երկու բանակն էլ ջախջախել զատ-զատ: Ուժեղ պաշտպանություն թողնելով Մորոյի դեմ դիրքերում, Սուվորովը գլխավոր ուժերով հարձակվեց Մակդոնալդի զորքերի վրա, ջախջախեց նրա բանակը և ետ դարձավ Մորոյի բանակի դեմ, սակայն վերջինս ջախջախումից վախենալով, հեռացավ կռվի դաշտից. Հետագայում Մորոն Սուվորովի երթն անվանեց ռազմական արվեստի գագաթնակետ:

Այս հաղթանակներով ամբողջ Հյուսիսային Իտալիան մաքրվեց ֆրանսիացիներից:

Որոշ ժամանակից հետո ավստրիական հրամանատարության պահանջով Սուվորովը ստիպված էր իր փոքրաթիվ բանակով հեռանալ Իտալիայից և նոր դիրքեր գրավել Շվեյցարական Ալպերում: Այստեղ անանցանելի լեռնանցքներով Սուվորովն անցկացրեց իր զորքերը և ավելի ևս բարձրացրեց ռուս զենքի փառքը:

1799 թվի սեպտեմբերի 4-ին Սուվորովի փոքրաթիվ զորքը 18 000 մարդ մոտեցավ Ալպիական լեռնաշղթայի ստորոտին: Նա պատվով հաղթահարեց միակ ճանապարհը Սեն-Գոտարդ լեռնանցքի: Այդ լեռնանցքի շրջանում ֆրանսիացիները ջարդվեցին: Հետևյալ դժվարությունը դա անցումն էր Ուրզեռնյան կիրճով և Սատանայի կամուրջով: Զորքերը պիտի անցնեին այդ ժայռերի միջով և երկար նեղ թունելով անցնեին Սատանայի կամուրջով Ռեյսի մյուս ափը:

Այստեղ նույնպես հմուտ հարվածներով ֆրանսիացիները ետ շպրտվեցին և Սուվորովն անցավ և՛ այդ լեռնաշղթան:

Սեպտեմբերի 15-ին երեկոյան Սուվորովի ավանգարդը մտավ Ալտորֆ քաղաքը: Այլևս ոչ մի ճանապարհ չկար: Կարելի էր անցնել միայն վայրի լեռնաշղթա Ռոս-Շտոկը: Սուվորովը չտատանվեց, նա որոշում ընդունեց անցնել այդ լեռնաշղթայով, և սեպտեմբերի 16-ին սկսվեց պատմության մեջ իր նմանը չունեցող անցումը: Բանակը գոտևորվեց և հրետանիով շարժվեց մի կածանով, որով առաջ մագլցում էին միայն ամենահամարձակ որսորդները: Բացի այդ, ռուս զորքերի փոքրաթիվ ջոկատին հարկ եղավ հաղթահարել ֆրանսիական զորավար Մասսենի 70 000 բանակը: Պետք էր փրկել բանակը և Սուվորովը որոշում է մարտով դուրս գալ ստեղծված դրությունից: Վերջապահական մարտեր սկսելով ֆրանսիական զորքերի դեմ, նա գլխավոր ուժերն ուղղեց Պանիկս լեռնաշղթան, որտեղից կարելի էր իջնել Հենեոսի հովիտը և փրկել բանակը:

Սեպտեմբերի 24-ին Սուվորովի զորքերն անցան Պիանկի լեռնաշղթայի գրոհին: Գնում էին ձյունակույտերի վրայով: Բուքը ծածկում էր հետքերը և ամեն որ ինքն էր իր համար ճանապարհ հարթում: Հագուստը սառույցով էր պատվում: Ճամբարը գնում էին առանց կոշիկների: Ով որ սայթաքում էր, սղկվում, նրան այլևս փրկություն չկար: Պետք էր շարժվել քամու տակ, փոխ առ փոխ տեղացող անձրևի և ձյան տակ: Նրանք, ովքեր նստում էին ձյունի ժայռերի վրա հանգստանալու, քնում էին հավերժական քնով: Ամենադժվար փորձությունը վայրէջքն էր Պանիկսից:

«Մենք տեսանք անդունդը,— հիշում է արշավին մասնակցողներից մեկը,— պիտի իջնեինք գահավեժ և ձյունոտ ժայռով, ամեն կողմից ցցված սուր և հսկայական քարերի միջով: Մենք նստեցինք անդունդի եզրին, հավաքելով մեր շինելները և գլորվեցինք, ինչպես երեխաները բարեկենդանին սառցաբլուրներից»:

Հաջորդ օրը զորքերն ավարտելով այդ չտեսնված անցումը հավաքվեցին Պանիկս գյուղի մոտ:

Շվեյցարական արշավանքը հանդիսացավ Սուվորովի ռազմական փառքի պսակը և ռուսական զենքի ապոթեոզը: Համաշխարհային պատմության մեջ քիչ դեպքեր կան, երբ բանակն ընկնելով այդքան ողբերգական դրության մեջ, կարողանա ցուցաբերել այդպիսի անսասան ուժ, արհամարհանք դեպի վտանգը՝ սկսած առաջնորդից մինչև վերջին զինվորը:

1800 թվի հունվարի սկզբին ռուսական բանակը ուղևորվեց դեպի Ռուսաստան: Սուվորովն ստանում է գեներալիսիմուսի աստիճան: Բայց բոլոր տիտղոսները և մեծարանքները չէին ուրախացնում Սուվորովին: Նա նախազգում էր, որ բախտը նրան նոր հարվածներ է պատրաստում:

Պրագայում նա հանձնում է զորքը և հրաժեշտ է տալիս զորքին: Ապա գալիս է Պետերբուրգ, հիվանդանում և 1800 թվի մայիսի 18-ին վախճանվում:

***

Սուվորովը նորարար զորավար էր: Նա կարողացավ կատարելագործել Պետրոս Առաջինի կողմից ստեղծված, կանոնավոր բանակի էպոխային հատուկ ռազմական արվեստը: Սուվորովը Նապոլեոնից ավելի առաջ ստեղծեց ռազմական նոր արվեստը, ի մի ամփոփեց իր ռազմական հարուստ փորձը, տեսականորեն իմաստավորեց այն և այդ ամենը հիմնավորեց իր «Հաղթանակելու գիտության» մեջ, որոնք դարձան Սուվորովյան ռազմական արվեստի սկզբունքները:

Ա. Վ. Սուվորովը իր բազմամյա փառավոր գործունեության շրջանում բազմիցս շփվել, մոտիկից ծանոթացել է հայ հասարակության հետ, ուսումնասիրել և զբաղվել է հայերի հարցերով: Հիշատակության արժանի է այն հանգամանքը, որ մեծ զորավարը գործոն վերաբերմունք է ցուցաբերել հայ ժողովրդին պարսկական և տաճկական լծից ազատագրելու գործին, աջակցել է Անդրկովկասի ժողովուրդների ազատագրությանը և նրանց՝ Ռուսաստանին միացնելու գործին:

Երախտագետ հայ ժողովուրդը միշտ էլ վառ է պահել իր սրտում ռուս զորավարի բարի անունը: Ինչպես իր ժամանակ, է՛լ առավել ներկայումս Սուվորովը վայելում է հայ ժողովրդի մեծ բարեկամի համբավը, որի զորավարական արվեստի բովում դաստիարակվել են բազմաթիվ հայ հորահրամանատարներ:

Այսօր մեզ մեծ զորավար Սուվորովից հեռացրել է 150 տարին: Ռուսաստանը անճանաչելի կերպարանափոխվել է այդ ժամանակից ի վեր: Հոկտեմբերյան Սոցիալիստական Մեծ ռևոլյուցիան, Լենինի ու Ստալինի վեհ գաղափարներն ու գործերը հիմնովին վերածել են Ռուսաստանը: Ստեղծվել է աշխարհիս առաջին Սոցիալիստական բազմազգ պետությունը և Սովետական նոր տիպի Բանակը, որի ստրատեգիայի և տակտիկայի հիմքում ընկած են աշխարհում ամենաբարձր Ստալինյան ռազմական գիտությունն ու արվեստը: Սակայն Սուվորովի զորավարական արվեստը գրավում է մեր ուշադրությունը ոչ միայն որպես պատմական հարուստ ժառանգություն, այլև նրա մի շարք սկզբունքները կենդանի կերպով պահպանում են իրենց ակտուալությունը:

Գնդապետ Գ. ԳԵՈՒԼՅԱՆ

ՍՈՒՎՈՐՈՎԸ ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՌԱԶՄԱԿԱՆ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ

Բարի անուն պիտի ունենա ամեն մի ազնիվ մարդ: Անձամբ ես այդ բարի անունը տեսնում էի իմ հայրենիքի մեջ:

Իմ տակտիկան պրուսացիներն ընդունում են, իսկ իրենց հնտածը բողնում են:

Հպարտանում եմ նրանով, որ ես ռուս եմ:

Փորձեցեք շարժել այս քարը: Չե՞ք կարող: Այդպես էլ ռուսները չեն կարող նահանջել:

Մենք ռուսներ ենք, մենք ամեն ինչ կհաղթենք:

Որտեղից որ եղջերուն անցնի, այնտեղից և ռուս զինվորը կանցնի, որտեղից որ եղջերուն չի անցնի, այնտեղից միևնույն է, ռուս զինվորը կանցնի:

Ռուսաստանի արծիվները թռել անցել են հռոմեական արծիվներից:

Դժվար է ուսուցման ժամանակ՝ հեշտ է արշավի ժամանակ, հեշտ է ուսուցման ժամանակ՝ դժվար է արշավի ժամանակ:

Արագությունը և հանկարծակիությունը փոխարինում են թիվը, բուռն գրոհն ու հարվածները որոշում են ճակատամարտը:

Հրամանատարը պիտի անընդհատ զարգացնի իրեն գիտելիքներով ընթերցանության օգնությամբ:

Միասնությունը համաձայնություն է տալիս: Գործը դիտիր իր ամբողջությամբ:

Սովորիր ենթարկվել նախքան հրամայես ուրիշներին:

Ինքդ կործանվիր, բայց ընկերոջդ փրկիր:

ԹՈՂ ԱՄԵՆ ՈՔ ՀԻՇԻ ՍՈՒՎՈՐՈՎԻՆ, ՈՐԸ ՍՈՎՈՐԵՑՆՈՒՄ ԷՐ ԴԻՄԱՆԱԼ ՔԱՂՑԻՆ ՈՒ ՑՐՏԻՆ, ԵՐԲ ԳՈՐԾԸ ՎԵՐԱԲԵՐՈՒՄ ԷՐ ՌՈՒՍ ԺՈՂՈՎՐԴԻ ՀԱՂԹՈՒԹՅԱՆԸ ԵՎ ՓԱՌՔԻՆ:

Մ. Ի. ԿՈՒՏՈՒԶՈՎ

ԻՆՉ ԿԱՐԴԱԼ

Суворов, А.— Наука побеждать. М., Воениздат, 1949. 32 стр.
Суворов, А.—Полковое учреждение. М., Воениздат, 1949. 152 стр.
Կալինին, Մ.— Սուվորովի Եր., Հայպետհրատ, 1942, 99 էջ:
Ներսիսյան, Մ.— Սուվորովը և ռուս-հայկական հարաբերությունները 1770—1790 թթ. Եր., ՀՍՍՌ Գիտ. Ակադ. հրատ., 1944. 44 էջ:
Осипов, К.— Александр Васильевич Суворов 1730—1800. М., «Мол. гвардия». 1949. 467 стр.
Пигарев, К.— Солдат полководец. М., Гослитиздат, 1946. 175 стр.

ՁՐԻ

ՀՍՍՌ Մինիստրների Սովետին կից Կուլտուր-լուսավորական հիմնարկների գործերի կոմիտեի հրատարակչություն   ՎՖ. 03806: Պատվեր 456: Տիրաժ 1000: Հայպոլիգրաֆհրատի Գրքի տան տպարան — Երևան, Տերյան 91, 1950 թ.:

Պատ. խմբագիր՝ փոխ-գնդապետ Վ. ՂԱԶԱՆՋՅԱՆ

© National Library of Armenia